

УДК 378:614.8:159.9

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12\(58\)-204-216](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12(58)-204-216)

Бабій Ірина Володимирівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м.Львів, <https://orcid.org/0000-0002-5555-8314>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрито психолого-педагогічні засади формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в умовах сучасної освітньої системи. Встановлено, що забезпечення належного рівня готовності фахівців до дій у надзвичайних ситуаціях є актуальним завданням у контексті трансформації вищої освіти та зростання суспільних викликів у сфері безпеки. У роботі з'ясовано нормативно-правові механізми підготовки здобувачів освіти, які регламентують обов'язковість навчання з цивільного захисту та дотримання вимог пожежної безпеки на всіх рівнях освітнього процесу. Наголошено, що системна інтеграція цих вимог у навчальні програми сприяє формуванню професійно значущих якостей майбутніх офіцерів. Підкреслено роль матеріально-технічної бази закладів освіти для впровадження практико орієнтованих форм навчання, які поєднують теоретичні знання з практичною діяльністю та розвитком стійких алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях. Констатовано ефективність психолого-педагогічних інструментів, таких як моделювання надзвичайних ситуацій, тренажерні комплекси, ситуаційні задачі та командні навчальні завдання. Визначено, що підвищення кваліфікації педагогічного складу створює умови для оновлення методичного інструментарію та впровадження сучасних педагогічних технологій, що забезпечує мотиваційну готовність курсантів до професійної діяльності. Зауважено, що формування професійної компетентності охоплює когнітивний, операційний та особистісно-мотиваційний компоненти, інтегруючи знання, уміння, ціннісні орієнтації та здатність до саморегуляції. Виділено значення комунікативної та соціальної компетентності, що забезпечують ефективну взаємодію в колективі, відповідальне виконання службових обов'язків та професійну етику. Встановлено, що застосування інноваційних педагогічних технологій, тренінгових методик, наставницьких моделей та ситуаційно-рольових вправ сприяє розвитку оперативного мислення, командної взаємодії та прогнозування наслідків прийнятих рішень. Наголошено, що комплексне поєднання теоретичної підготовки, практичних умінь та виховної

роботи формує цілісну професійну ідентичність офіцера, здатного діяти результативно в умовах підвищеної складності та ризику.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутні офіцери служби цивільного захисту, психолого-педагогічні умови, підготовка фахівців, соціальна компетентність, комунікативна компетентність, готовність до дій у надзвичайних ситуаціях.

Babii Iryna Volodymyrivna Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor of the Ukrainian Studies and Intercultural Communication Department, Lviv State University of Life Safety, Lviv, <https://orcid.org/0000-0002-5555-8314>

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS OF THE CIVIL PROTECTION SERVICE WITHIN THE CONTEMPORARY EDUCATION SYSTEM

Abstract. The article reveals the psycho-pedagogical foundations for the formation of professional competence of future officers of the civil protection service within the modern educational system. It has been established that ensuring an adequate level of specialists' readiness to act in emergency situations is a relevant task in the context of higher education transformation and increasing societal challenges in the field of security. The study identifies the regulatory and legal mechanisms for the training of students, which mandate civil protection education and compliance with fire safety requirements at all levels of the educational process. It is emphasized that the systematic integration of these requirements into curricula contributes to the development of professionally significant qualities in future officers. The role of the material and technical base of educational institutions is highlighted for the implementation of practice-oriented forms of learning, which combine theoretical knowledge with practical activities and the development of stable action algorithms in emergency situations. The effectiveness of psycho-pedagogical tools such as emergency situation modeling, simulator complexes, situational tasks, and team-based training exercises is noted. It is determined that the professional development of teaching staff creates conditions for the renewal of methodological tools and the introduction of modern pedagogical technologies, thereby ensuring cadets' motivational readiness for professional activity. It is observed that the formation of professional competence encompasses cognitive, operational, and personal-motivational components, integrating knowledge, skills, value orientations, and self-regulation abilities. The importance of communicative and social competence is highlighted, as these ensure effective teamwork, responsible fulfillment of official duties, and adherence to professional ethics. It is established that the application of innovative pedagogical technologies, training methods, mentorship models, and situational-role exercises promotes the development of operational thinking, team

interaction, and the ability to predict the consequences of decisions made. It is emphasized that the comprehensive combination of theoretical training, practical skills, and educational work forms a holistic professional identity of the officer, capable of acting effectively in conditions of increased complexity and risk.

Keywords: professional competence, future officers of the civil protection service, psycho-pedagogical conditions, training of specialists, social competence, communicative competence, readiness to act in emergency situations.

Постановка проблеми. Модернізація вищої освіти та зростання суспільних вимог до ефективності функціонування служби цивільного захисту істотно актуалізують проблему формування професійної компетентності майбутніх офіцерів. З одного боку, їхня професійна діяльність характеризується високим рівнем відповідальності, необхідністю оперативного прийняття управлінських рішень і готовністю діяти в екстремальних і ризикованих умовах, а з іншого – передбачає розвиток психологічної стійкості, соціальної зрілості та здатності до конструктивної міжособистісної взаємодії. Водночас наявні методики до професійної підготовки не завжди забезпечують комплексну інтеграцію знань, умінь та практичних навичок у процес становлення майбутнього офіцера як ефективного суб'єкта професійної діяльності. У цьому контексті постає потреба в теоретичному осмисленні та науково обґрунтованому визначенні засад формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в рамках сучасної освітньої парадигми, що й зумовлює актуальність та проблемну спрямованість дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових розвідках проблема формування професійної компетентності фахівців служби цивільного захисту розглядається з різних методологічних позицій. Зокрема, Ненько Ю. зосереджує увагу на дослідженні комунікативної компетентності офіцерів служби цивільного захисту [1]. Водночас Слободяник В. та Ткаченко Т. аналізують психолого-педагогічні аспекти формування професійної компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту [2]. Поряд з тим Повстин О. розкриває особливості управлінської діяльності фахівців у галузі безпеки людини [3]. Разом із тим Пасинчук К. та Демченко А. обґрунтовують педагогічні засади формування управлінської компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту [4]. У контексті соціального виміру підготовки Хлипавка Г. визначає педагогічні умови формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України [5]. Поглиблений психологічний аналіз професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС здійснює Чабань А. виокремлюючи важливі психологічні чинники, що детермінують розвиток професійної ідентичності та готовності до службової діяльності [6]. Своєю чергою Коваль М., Кусій М. та Гіптерс З. розглядають психолого-педагогічні аспекти підготовки фахівців служби цивільного захисту в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання [7].

Метою статті є визначення та систематизація психолого-педагогічних засад, які забезпечують формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в умовах сучасної освітньої системи, з урахуванням інтеграції теоретичних знань, практичних умінь та психологічної готовності до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення належного рівня готовності фахівців до дій у надзвичайних ситуаціях є актуальним в умовах трансформації сучасної системи вищої освіти та зростання суспільних викликів у сфері безпеки. У цьому контексті нормативно-правове регулювання підготовки здобувачів освіти з питань цивільного захисту виступає важливою передумовою формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту.

Відповідно до положень статті 41 Кодексу цивільного захисту України [8] нормативно закріплено обов'язковий характер підготовки студентів до дій у надзвичайних ситуаціях та дотримання вимог пожежної безпеки на всіх рівнях вищої освіти. Наведена підготовка реалізується у процесі навчання за програмами відповідних дисциплін і планами об'єктових тренувань з питань цивільного захисту та здійснюється за рахунок фінансових ресурсів закладів освіти, що забезпечують здобуття відповідного освітнього ступеня.

Прикметно, що законодавче визначення обов'язковості зазначеного виду підготовки обумовлює необхідність її системної інтеграції в освітні програми, орієнтовані на формування професійно значущих якостей майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. За таких умов освітній процес набуває рис цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу, спрямованого на розвиток готовності до дій в умовах підвищеного ризику, відповідальності та невизначеності.

У цьому зв'язку доречно звернути увагу на вимогу щодо створення у закладах вищої освіти належної матеріально-технічної бази, яка забезпечує реалізацію навчальних програм з цивільного захисту. Її наявність дозволяє впроваджувати практико орієнтовані форми навчання, що сприяють поєднанню теоретичних положень із професійною діяльністю та формуванню стійких алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях.

З огляду на це, ефективними психолого-педагогічними інструментами в системі підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту виступають моделювання надзвичайних ситуацій, використання тренажерних комплексів, розв'язання професійно спрямованих ситуаційних задач, а також виконання командних навчальних завдань з чітким розподілом ролей. Представлені форми роботи забезпечують розвиток оперативного мислення, емоційної саморегуляції та здатності до колективної взаємодії в екстремальних умовах, що є структурними компонентами професійної компетентності.

Водночас закономірним є акцент законодавця на підвищенні кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, які здійснюють підготовку

здобувачів освіти до дій у надзвичайних ситуаціях. Передбачене проходження відповідних курсів у міжтестастійний період у навчально-методичних центрах сфери цивільного захисту на безоплатній основі створює умови для оновлення методичного інструментарію та впровадження сучасних педагогічних технологій в освітній процес [8].

Суттєво, що систематичне професійне вдосконалення викладачів забезпечує формування у здобувачів освіти мотиваційної готовності до професійної діяльності. Саме через особистісно орієнтовані методи навчання, рефлексивні практики та психологічно виражені педагогічні впливи відбувається становлення цілісної професійної ідентичності майбутнього офіцера служби цивільного захисту.

Доцільно відзначити, що Розділ VII Кодексу цивільного захисту України [8], присвячений навчанню осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, рятувальників, керівних кадрів та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і реалізацією заходів цивільного захисту, визначає системні засади підготовки органів управління та сил цивільного захисту в цілому. У цьому контексті прикметно, що нормативний документ розглядає професійну підготовку не як одноразову освітню процедуру, а як безперервний процес професійного становлення в умовах специфічної службової діяльності.

Зокрема, у Главі 18 «Підготовка фахівців з питань цивільного захисту» стаття 90 регламентує організацію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та рятувальників професійних аварійно-рятувальних служб. Доречно наголосити, що така підготовка здійснюється закладами освіти зі специфічними умовами навчання, які перебувають у сфері управління центрального органу виконавчої влади у сфері цивільного захисту, або шляхом професійного навчання безпосередньо в аварійно-рятувальних формуваннях, що забезпечує поєднання інституційної освіти з практикою орієнтованою діяльністю [8].

У цьому зв'язку доцільно акцентувати увагу на психолого-педагогічному вимірі зазначеної підготовки. Так, поєднання навчання в умовах спеціалізованих закладів освіти та професійного тренування у реальному або змодельованому середовищі сприяє формуванню у майбутніх офіцерів служби цивільного захисту стресостійкості, здатності до прийняття рішень в умовах дефіциту часу, а також готовності до командної взаємодії. Як приклад, ефективними виявляються ситуаційні завдання з елементами рольового моделювання надзвичайних подій, що дозволяє інтегрувати когнітивні, емоційно-вольові та поведінкові компоненти професійної компетентності.

Поряд з тим, порядок організації та проведення професійної підготовки і підвищення кваліфікації основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб регламентується відповідним нормативним актом, затвердженим Кабінетом Міністрів України. У цьому документі професійна підготовка розглядається як цілеспрямований процес, що забезпечує формування та

підтримання належного рівня професійної готовності персоналу в умовах підвищеного ризику службової діяльності [9].

Прикметно, що нормативно закріплений перелік форм професійної підготовки передбачає реалізацію освітнього процесу за денною, вечірньою (змінною), очно-заочною, дистанційною та екстернатною формами, з відривом, та без відриву від професійної діяльності, а також за індивідуальними навчальними планами. Наведена варіативність організаційних форм створює умови для гнучкої адаптації навчання до індивідуальних освітніх потреб і психофізіологічних можливостей працівників, що є суттєвим чинником формування професійної компетентності у дорослому віці. Водночас професійна підготовка працівників за робітничими професіями у сфері цивільного захисту забезпечується шляхом курсового та індивідуального навчання. Курсове навчання передбачає формування навчальних груп і здійснюється в спеціалізованих навчальних класах і лабораторіях, тоді як індивідуальне навчання реалізується безпосередньо у підрозділах аварійно-рятувальних служб під керівництвом кваліфікованих інструкторів професійного навчання [9].

З огляду на це, доцільним є впровадження наставницьких моделей навчання, у структурі яких досвідчені фахівці виконуватимуть роль тьюторів професійного розвитку, що сприятиме формуванню у майбутніх офіцерів операційно-технічних умінь, а також професійних цінностей, етичних установок та готовності до міжособистісної взаємодії в екстремальних умовах.

Крім того, у структурі фахової підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту доцільним є використання навчальних задач ситуатійного типу, що моделюють реальні надзвичайні події (наприклад, організація евакуації населення, координація дій підрозділів у зоні техногенної аварії, ухвалення управлінського рішення за умов психологічного тиску). Аналіз виконання наведених вправ сприятиме формуванню інтегрованої професійної компетентності, яка охоплює когнітивний, операційний та особистісно-мотиваційний компоненти.

Разом із тим, нормативну основу визначення професійних вимог до фахівців сфери цивільного захисту становить Наказ ДСНС України «Про затвердження Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників у сфері цивільного захисту» від 05.12.2018 № 707 [10] (далі Довідник). У зазначеному документі систематизовано перелік основних робіт, характерних для відповідних посад і професій у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, а також забезпечено єдність підходів до визначення кваліфікаційних вимог до персоналу.

Прикметно, що Довідник виконує функцію нормативного інструменту управління персоналом органів і підрозділів цивільного захисту та містить структуровані кваліфікаційні характеристики професій, які охоплюють розділи «Завдання та обов'язки», «Повинен знати» і «Кваліфікаційні вимоги». З огляду на це, у розділі «Повинен знати» акцентується увага на необхідності засвоєння

спеціальних знань, що забезпечують виконання стандартних професійних завдань, тоді як у розділі «Кваліфікаційні вимоги» конкретизуються вимоги щодо рівня вищої та післядипломної освіти, а також мінімального стажу роботи [10].

Особливу увагу в Довіднику приділено вимогам до психофізичного стану працівників, діяльність яких пов'язана зі значними фізичними й психологічними навантаженнями, що передбачає обов'язкову наявність висновків медичної комісії щодо придатності до роботи в екстремальних умовах [10]. Наведене положення обґрунтовує необхідність включення до системи професійної підготовки спеціальних психолого-педагогічних задач, спрямованих на розвиток стресостійкості, саморегуляції та професійної витривалості.

Водночас для керівного складу нормативно визначено розширений спектр знань у галузях права, економіки, адміністрування, фінансів, кадрового менеджменту, а також основ психології та педагогіки [10]. Відповідно, у процесі їх підготовки доцільно використовувати управлінсько-аналітичні задачі, що передбачають формування ефективних службових взаємовідносин, розроблення програм професійного розвитку персоналу та вдосконалення мотиваційних механізмів праці.

Вищенаведене зумовлює необхідність розглядати підготовку майбутніх офіцерів як формування комплексної системи професійних якостей, здатних забезпечити ефективну діяльність у складних та ризикованих умовах.

Натомість професійну компетентність майбутніх офіцерів служби цивільного захисту доцільно трактувати як інтегровану систему професійно значущих якостей, усталених професійних позицій, акмеологічних інваріантів та індивідуально-психологічних характеристик, що забезпечують здатність випускника закладу вищої освіти ДСНС України результативно реалізовувати службові та функціональні обов'язки в умовах підвищеної складності та ризику. Відтак, означене поняття виходить за рамки сукупності знань і навичок, охоплюючи мотиваційно-ціннісний, діяльнісний і рефлексивний виміри професійного становлення [2, с. 70].

У цьому зв'язку доречно наголосити, що виокремлення критеріїв сформованості професійної компетентності потребує комплексного аналізу важливих напрямів діяльності курсанта. Зокрема, важливим є рівень сформованості потреб у навчально-пізнавальній діяльності та способів їх реалізації, характер ставлення до виконуваних завдань і ступінь задоволеності навчально-службовою діяльністю. Суттєвими також постають прояви самостійності, самоорганізації та самовиховання в освітньому процесі й в подальшому в умовах службової підготовки, що в сукупності визначають здатність курсанта до цілісного забезпечення власної професійної готовності засобами навчально-пізнавальної діяльності.

Дослідження [6] показують, що професійне становлення майбутнього офіцера служби цивільного захисту визначається такими складовими, як: освіченість, системність і аналітичність мислення, сформованість умінь

професійного спілкування та поведінки, високий рівень саморегуляції, а також реалістичне усвідомлення власних здібностей і можливостей, що відображається у сформованій «Я-концепції». Не менш значущими є професійна вмотивованість, професійно важливі якості та психофізіологічні властивості, які забезпечують готовність до діяльності в екстремальних умовах [6, с. 169].

Водночас доречно підкреслити, що ефективність професійної діяльності офіцера зумовлюється наявністю прогностичних здібностей, здатності до самостійного прийняття рішень, надійності та відповідальності, уміння планувати діяльність і працювати в команді. У цьому контексті професійне мислення, професійне самоставлення та орієнтованість на досягнення поставлених цілей постають чинниками, що забезпечують цілісність професійної ідентичності майбутнього фахівця.

З огляду на зазначене, доцільним є використання комплексу тренувальних вправ командної взаємодії, спрямованих на розвиток лідерських якостей, відповідальності та взаємної підтримки. Наприклад, виконання групових завдань із розподілом ролей у змодельованих умовах надзвичайної ситуації дозволяє відпрацювати алгоритми дій й сформувані досвід колективного прийняття рішень та усвідомлення спільної відповідальності за результат.

Поряд з тим, готовність майбутніх фахівців служби цивільного захисту до професійної діяльності постає визначальною умовою результативності їхнього функціонування після завершення навчання у закладі вищої освіти. Вона забезпечує здатність молодого офіцера ефективно реалізовувати посадові обов'язки, коректно застосовувати набутий теоретичний і практичний досвід, підтримувати саморегуляцію поведінки та оперативно адаптуватися до змінюваних і непередбачуваних службових обставин. Прикметно, що саме готовність виступає базисом прискореної професійної адаптації, безперервного самовдосконалення та подальшого підвищення кваліфікації, що є особливо актуальним в умовах зростання складності завдань цивільного захисту [3, с. 159].

Принагідно слід наголосити, що як професійно значуща якість особистості готовність майбутніх фахівців служби цивільного захисту має складну психологічну структуру. Вона інтегрує, по-перше, позитивне та усвідомлене ставлення до обраної професії, а також стійку мотивацію до виконання службових функцій; по-друге, відповідність індивідуально-психологічних характеристик особистості, тобто рис характеру, здібностей і типологічних проявів темпераменту, об'єктивним вимогам професійної діяльності; по-третє, наявність системи спеціальних знань, умінь і навичок; по-четверте, сформованість професійно важливих пізнавальних і регулятивних процесів, зокрема сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, емоційно-вольової сфери [3, с. 159]. Доречно зауважити, що саме цілісність зазначених вище компонентів зумовлює стійкість фахівця до професійних стресорів та ефективність прийняття управлінських рішень у кризових ситуаціях.

У цьому контексті доцільним є включення до освітнього процесу спеціально розроблених вправ, спрямованих на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. Зокрема, ефективними можуть бути ситуаційно-рольові вправи, що моделюють управлінські дії в умовах надзвичайної ситуації, коли курсанти поетапно аналізують ситуацію, визначають пріоритети реагування та аргументують обрані рішення.

Поряд із цим, варто застосовувати рефлексивно-аналітичні завдання, спрямовані на усвідомлення власних управлінських дій і психологічних станів. Наприклад, після виконання комплексного тренінгового сценарію курсанти повинні здійснити письмовий і груповий аналіз прийнятих рішень, визначити допущені помилки та окреслити шляхи їх подолання.

У системі професійної підготовки офіцера комунікативна компетентність, як складова професійної компетентності, постає інтегративною характеристикою особистості, що безпосередньо визначає напрям її професійного розвитку. Вона забезпечує ефективність службової взаємодії, оптимізує управлінські та координаційні процеси, а також підвищує результативність діяльності в умовах підвищеного ризику. Зокрема, комунікативна компетентність слугує внутрішнім регулятором професійної поведінки, поєднуючи психологічну готовність до спілкування з умінням адекватно функціонувати в соціально значущих ситуаціях [1, с. 120].

Водночас структура комунікативної компетентності офіцера охоплює два важливі компоненти: особистісний (відображає мотиви спілкування, що виявляються у прагненні отримувати та передавати інформацію учасникам діалогу, систему цінностей, яка формується у ставленні до себе й інших та реалізується через толерантність до різних соціальних проявів, а також соціальні установки, що виявляються у готовності сприймати, оцінювати й здійснювати необхідні дії щодо суспільно значущих об'єктів) та когнітивний (забезпечує засвоєння знань про норми, стратегії та тактики професійного спілкування) [1, с. 120].

Разом із тим доцільно звернути увагу на практичний вимір реалізації особистісного компонента у мовленнєвій діяльності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. Так, в освітньому процесі варто використовувати певні мовленнєві формули, що відображають професійну етику та соціальну відповідальність, зокрема: «Прошу уточнити інформацію для прийняття зваженого рішення», «Необхідно врахувати безпеку особового складу», «Відповідальність за виконання завдання покладається на керівника групи». Аналіз наведених вище висловлювань засвідчує, що вони сприяють розвитку усвідомленої дисциплінованості, чіткості комунікації та готовності до дій у складних умовах.

Поряд із цим, важливими є також приклади професійно зорієнтованого спілкування, спрямованого на колективну взаємодію. До них належать, наприклад, такі висловлювання: «Пропоную узгодити послідовність дій підрозділу»,

«Доцільно розглянути альтернативні варіанти реагування», «Прошу надати аргументовані пропозиції щодо подальших кроків».

Водночас ефективна підготовка майбутніх офіцерів служби цивільного захисту передбачає цілеспрямоване формування соціальної компетентності, що забезпечує здатність курсантів до конструктивної взаємодії у колективі та відповідального виконання службових обов'язків.

Відтак, педагогічні умови формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту доцільно розглядати як цілісну систему взаємопов'язаних чинників, що забезпечують ефективність освітнього процесу. Насамперед слід виділити цілеспрямований розвиток професійної мотивації курсантів до засвоєння обраної сфери діяльності, що передбачає усвідомлення суспільної значущості професії, прийняття її цінностей і готовність до відповідального виконання службових завдань. Показово, що саме мотиваційна складова виступає внутрішнім регулятором активності майбутнього офіцера та визначає стійкість його професійних орієнтацій у складних умовах службової діяльності [5, с. 127].

Крім того, ефективність формування професійної компетентності значною мірою зумовлюється впровадженням інноваційних педагогічних технологій у процес підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. До таких технологій належать проблемно-орієнтоване навчання, моделювання професійних ситуацій, кейс-метод і тренінгові форми роботи, які активізують пізнавальну діяльність курсантів та забезпечують інтеграцію теоретичних знань із практичними вміннями. Прикметно, що використання зазначених методів сприяє розвитку рефлексивного мислення, уміння діяти в умовах невизначеності та підвищує рівень професійної самостійності майбутніх офіцерів.

Поряд із цим організація цілеспрямованої виховної роботи, зорієнтованої на формування соціальної компетентності курсантів, посідає важливе місце в системі психолого-педагогічних умов. Представлена робота передбачає створення освітнього середовища, у якому формуються навички соціальної взаємодії, відповідального лідерства та дотримання етичних норм професійної діяльності. Доцільно зауважити, що виховний компонент забезпечує узгодженість між професійними знаннями та ціннісно-нормативними орієнтаціями особистості офіцера, що є необхідною умовою його ефективної діяльності у сфері цивільного захисту [8, с. 127].

З огляду на зазначене, варто розширити спектр психолого-педагогічних умов за рахунок створення ситуацій професійного вибору та відповідальності у процесі навчання. Наприклад, залучення курсантів до самостійного планування навчально-професійних проєктів або до аналізу альтернативних управлінських рішень у змодельованих надзвичайних ситуаціях сприяє формуванню здатності до прогнозування наслідків власних дій.

Продовжуючи аналіз, варто підкреслити, що підготовка фахівців у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання має бути також спрямована на

розвиток здатності до безперервного саморозвитку. Мається на увазі формування готовності майбутніх офіцерів адаптуватися до нових соціальних, інформаційних, технічних і технологічних викликів, а також засвоєння навичок самостійного здобуття знань у процесі самоосвіти [7, с. 126].

Водночас доречно наголосити, що така підготовка створює умови для формування стійких професійних інтересів майбутніх офіцерів та забезпечує їх усвідомлену професійну орієнтацію. Завдяки системному поєднанню теоретичної підготовки з практико-зорієнтованими формами навчання курсанти отримують цілісне уявлення про специфіку служби цивільного захисту, її переваги та труднощі, а також про психологічні й соціальні виклики, з якими вони зіштовхуються у професійній діяльності [7, с. 126].

Відтак, зауважимо, що комплексна реалізація окреслених вище психолого-педагогічних умов забезпечує системне формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в умовах сучасної системи освіти. При цьому інтеграція мотиваційних, інноваційно-технологічних, виховних і випереджальних освітніх компонентів дозволяє підготувати офіцера, здатного виконувати стандартні професійні завдання й продуктивно діяти в ситуаціях підвищеної складності та соціальної відповідальності.

Висновки. Отже, проведене дослідження засвідчує, що формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у сучасній освітній системі інтегрує теоретичну підготовку, практичні уміння, розвиток соціальної та комунікативної компетентності, мотиваційну готовність і здатність до саморегуляції в умовах підвищеного ризику. Зокрема, нормативно-правове забезпечення, матеріально-технічна база та інноваційні педагогічні технології виступають важливими чинниками ефективності освітнього процесу, а застосування ситуаційно-рольових вправ, тренінгових методик і наставницьких моделей сприяє розвитку оперативного мислення, командної взаємодії та прогнозування наслідків прийнятих рішень. Водночас систематичне підвищення кваліфікації педагогічного складу, поєднання теоретичних знань із практичними тренуваннями та цілеспрямоване виховання соціальної відповідальності формують цілісну професійну ідентичність офіцера, здатного результативно діяти в складних і непередбачуваних умовах службової діяльності, що підтверджує необхідність комплексного підходу до психолого-педагогічного забезпечення професійного становлення фахівців у сфері цивільного захисту.

Література

1. Nenko Yu. Investigating communicative competence of civil protection service officers and its impact on their professional activities. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип 27, том 6. С. 118-121.
2. Слободяник В. І., Ткаченко Т. В. Психолого-педагогічні аспекти формування професійної компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту. Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту. 2018. № 28. С. 68-73.
3. Повстин О. В. Особливості управлінської діяльності фахівців у галузі безпеки людини. Збірник наукових праць: Педагогічні науки. Херсон: ХДУ, 2017. № 78. С. 157-164.

4. Пасинчук К., Демченко А. Формування управлінської компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 69, том 3. С. 202-207.
5. Хлипавка Г. Г. Педагогічні умови формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2018. № 1. С. 124-129.
6. Чабань А. В. Психологічні особливості професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 053 «Психологія». Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2023. 206 с.
7. Коваль М, Кусій М, Гіптерс З. Психолого-педагогічний аспект підготовки фахівців служби цивільного захисту у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання. *Нові технології навчання*. 2019. № 92. С. 122-127.
8. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
9. Про затвердження Порядку організації та проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 02.10.2013 № 729. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/729-2013-%D0%BF#n9>
10. Про затвердження Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників у сфері цивільного захисту: ДСНС України; Наказ, Довідник від 05.12.2018 № 707. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0707388-18#Text>

References

1. Nenko, Y. (2020). Investigating communicative competence of civil protection service officers and its impact on their professional activities. *Aktualni pytannya humanitarnykh nauk – Actual Issues of Humanities*, 27(6), 118-121 [in Ukrainian].
2. Slobodyanyk, V. I., & Tkachenko, T. V. (2018). *Psykhologhho-pedahohichni aspekty formuvannya profesynoyi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv sluzhby tsyvilnoho zakhystu* [Psychological and pedagogical aspects of professional competence formation of future civil protection service specialists]. *Visnyk Naukovo-metodychnoho tsentru navchalnykh zakladiv sfery tsyvilnoho zakhystu – Bulletin of the Scientific and Methodological Center of Educational Institutions in the Sphere of Civil Protection*, 28, 68-73 [in Ukrainian].
3. Povstyn, O. V. (2017). *Osoblyvosti upravlins'koyi diyal'nosti fakhivtsiv u haluzi bezpeky lyudyny* [Features of management activities of specialists in the field of human safety]. *Zbirnyk naukovykh prats': Pedahohichni nauky – Collection of Scientific Papers: Pedagogical Sciences*, 78, 157-164 [in Ukrainian].
4. Pasinchuk, K., & Demchenko, A. (2023). *Formuvannya upravlins'koyi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv sluzhby tsyvilnoho zakhystu* [Formation of managerial competence of future civil protection service specialists]. *Aktualni pytannya humanitarnykh nauk – Actual Issues of Humanities*, 69(3), 202-207 [in Ukrainian].
5. Khlypavka, H. H. (2018). *Pedahohichni umovy formuvannya sotsial'noyi kompetentnosti maybutnikh ofitseriv sluzhby tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny v protsesi profesynoyi pidhotovky* [Pedagogical conditions of social competence formation of future civil protection service officers of Ukraine in the process of professional training]. *Naukovyi visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu. Serii: Pedahohika ta psykhohihiya – Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series: Pedagogy and Psychology*, 1, 124-129 [in Ukrainian].

6. Chaban, A. V. (2023). *Psykholohichni osoblyvosti profesiynoho stanovlennya maybutnikh ofitseriv DSNS* [Psychological features of professional development of future officers of the State Emergency Service of Ukraine] (Doctoral dissertation, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv) [in Ukrainian].
7. Koval, M., Kusii, M., & Hipters, Z. (2019). *Psykholohho-pedahohichniy aspekt pidhotovky fakhivtsiv sluzhby tsyvilnoho zakhystu u zakladakh vyshchoyi osvity iz spetsyfichnymy umovamy navchannya* [Psychological and pedagogical aspect of training civil protection service specialists in higher education institutions with specific training conditions]. *Novi tekhnolohiyi navchannya – New Learning Technologies*, 92, 122-127 [in Ukrainian].
8. *Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrayiny vid 02.10.2012 № 5403-VI* [Civil Protection Code of Ukraine, 02.10.2012 № 5403-VI]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> [in Ukrainian].
9. *Pro zatverdzhennya Poryadku orhanizatsiyi ta provedennya profesiynoyi pidhotovky, pidvyshchennya kvalifikatsiyi osnovnykh pratsivnykiv profesiynykh avariyno-ryatuval'nykh sluzhb: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny; Poryadok vid 02.10.2013 № 729* [On approval of the Procedure for organization and conducting professional training and qualification improvement of key employees of professional emergency rescue services: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine; Procedure of 02.10.2013 № 729]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/729-2013-%D0%BF#n9> [in Ukrainian].
10. *Pro zatverdzhennya Dovidnyka kvalifikatsiynykh kharakterystyk profesiy pratsivnykiv u sferi tsyvilnoho zakhystu: DSNS Ukrayiny; Nakaz, Dovidnyk vid 05.12.2018 № 707* [On approval of the Directory of qualification characteristics of civil protection personnel: SES of Ukraine; Order, Directory of 05.12.2018 № 707]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0707388-18#Text> [in Ukrainian].